

PRAGUE – OVERLAPPING OF ARCHITECTURAL STYLES

PRAGA – STRATIFICARE DE STILURI ARHITECTURALE

Paul MAGHERU,
Universitatea din Oradea

Abstract

The present article presents in historical order the esthetical characteristics of the main architectural styles of the city of Prague: romanian, gothic, renaissance, baroque, classicism, empire, modernism and avantgardism. It is proven through concrete arguments, that Prague is an overlapping of historical and esthetical styles, which are quite general, but also specific, national, Czech.

Rezumat

Articolul prezintă în ordine istorică caracteristicile estetice ale principalelor stiluri arhitecturale ale orașului Praga: romanian, gotic, renașterea, barocul, clasicismul, stilul empire, modernismul și avangarda. Se demonstrează prin argumente concrete că Praga este o suprapunere de stiluri istorice și estetice generale, dar și specific, naționale, cehe.

Key words: *styles, architecture, romanian, gothic, renaissance, classicism, modernism.*

Cuvinte cheie: *stiluri, arhitectură, romanian, gotic, renașterea, clasicism, modernismul*

Primele reprezentări teoretice, înainte de a fi văzut încă Praga, reducții publicitare preluate din ghidurile turistice ca **Praga de aur, Orașul celor 1000 de turnuri, Orașul lumii** aveau să mi se precizeze mai târziu, după ce am avut privilegiul să vizitez de mai multe ori, pe îndelete, acest mare și renumit oraș din centrul Europei.

De pe orice colină ai privi-o, Praga, spintecată de meandrele Vltavei pentru a fi împreună de masive poduri de piatră, pare o imensă farfurie zburătoare de pe platoul căreia țâșnesc spre cer o mulțime de turnuri gotice și cupole baroce. Praga este înainte de orașul de aur cu nenumărate turnuri, înainte de orașul lumii, fosta capitală de imperiu, înainte de o metropolă modernă râvnită de turiști și forfotind de viață, înainte de un important centru de tranzacții comerciale, politice, culturale, este înainte de orice, pentru cel ce și-a propus s-o cunoască în intimitatea ei istorică și culturală pentru ca apoi să i se statornicească definitiv în suflet, o impresionantă suprapunere de stiluri arhitecturale: romanian, gotic, renașterea, baroc, clasicist, empire, modern.

Însemnările care urmează au fost ocazionate de un ciclu de prelegeri despre stiluri, cu referire specială la stilurile arhitecturale, pe care le-am ținut ca invitat la secția de limbă română a Universității Caroline din Praga. În lipsă de lectori, fiindcă Cehoslovacia devenise nai contagioasă ideologic, chiar decât unele țări capitaliste, înainte de Revoluție, între 1983-1989, ținam frecvent cursuri de limbă și cultură română la Universitățile din Brno și Praga. Studenții de aici, printre altele, erau interesați de terminologia românească a stilurilor artistice. De asemenea, în cadrul acțiunilor de comemorare a centenarului morții lui Eminescu, la solicitarea studenților din Praga, am ținut o conferință despre dacic și gotic în poezia mitologico-folclorică a lui Eminescu. Studenții au fost entuziasmați când au aflat că prima fotografie, poate cea mai reușită, a tânărului poet romantic a fost făcută la Praga în 1869, în drum spre Viena, unde Eminescu își avea de pregătit

cursurile universitare. Un grup de cercetători români, porniți pe urmele lui Eminescu, pe care i-am întâlnit la Praga (cercetătorul literar Victor Crăciun, fotoreporterul Vasile Blendea și poetul Titu Gheorghe Coheci) au stabilit că fotografia a fost executată probabil într-o zi frumoasă de septembrie a anului 1869, în atelierul iscusitului fotograf J. Tomaš, pe „ulița mare din Praga”, azi celebra Vaclavské náměstie, artera principală a metropolei cehoslovace. În drum spre Viena, Eminescu și-ar fi vizitat aici fratele Șerban, înscris ca student la Universitatea Carol. Interesant că în anul următor Șerban este înregistrat la Universitatea din Königsberg (Kaliningrad, azi), unde trăise și gândise cândva filosoful Kant, a cărui *Critică a rațiunii pure* Eminescu se căznea s-o traducă în românește.

Ne înfiorează curiozitatea și regretul că nu vom afla poate niciodată ce senzație să fi avut Eminescu când și-a privit prima imagine a chipului său, cu ochii mari, romantici și plețele ordonat răsfirate, nu în luciul oglinzii sau al unui izvor, ci, printr-o minune tehnică, în baraca de lemn a unui fotograf din Praga. Ce impresie să fi produs asupra sa conglomeratul de stiluri arhitecturale (romanic, gotic, renescentist, baroc) din Piața Veche a orașului? A întârziat și el oare în fața celebrului orologiu astronomic de pe turnul primăriei? În cele două-trei săptămâni cât a zăbovit la Praga a avut răgazul să iscodească măcar câteva locuri memorabile? La ce meditații să-l fi predispus catedrala Sf. Tyn cu mulțimea turnurilor ei gotice aurind în soare, dar minunea arhitecturală a Sf. Vit de pe Hrad? Viitorii cercetători ai operei lui Eminescu vor recunoaște poate frânturi ale memoriei poetului de la trecerea sa prin Praga, impusă în viziunea emblematică generală ca o înjghebare de stiluri arhitecturale.

ROMANICUL este cel mai vechi strat european urmând culturii slave a Statului Marii Moravii, care s-a sedimentat în adâncul istoriei sau al pământului. Pătrunderea stilului romanic în arhitectura și cultura cehă trebuie pusă în legătură cu adoptarea creștinismului, în 833, de către cneazul Borivoj, din familia Premysl. Majoritatea edificiilor arhitectonice vor avea din această cauză o destinație religioasă, dar din secolele XI-XII se construiesc și case nobiliare în stil romanic.

Încercăm să ne imaginăm cum arăta Praga la începuturile înjgheburii sale citadine. Mărturiile arheologice ne permit să întrezărim pe dealul Cetății o bisericuță creștină ridicată de Bořivoj, în 875, în imediata apropiere a unei formații orășenești pitită între Hrad și Vltava. În aceeași vreme, pe dealul opus al Vltavei, se înalța fortăreața de sus (Vyšehrad) care a servit o vreme tot ca reședință a dinastiei Přemysl. Se păstrează aici, bine conservată, rotonda Sf. Martin, unul dintre cele mai vechi monumente ale epocii romanice. Metropola uriașă de azi, ademenitoare prin farmecul ei nepuizabil, s-a construit din „piatră și calcar” între cele două coline, Hrad și Vyšehrad, pe ambele maluri ale râului Vltava, legate printr-unul dintre cele mai frumoase poduri din lume.

Deși multe edificii n-au rezistat timpului, Praga posedă azi peste 70 de clădiri vechi, ale căror structuri includ și vestigii ale construcțiilor în stil romanic. Le recunoști fiindcă păstrează toate atributele severității romanice: rigoare, duritate, gravitate, masivitate, austeritate.

Unul dintre cele mai somptuoase edificii construite în acest stil este basilica Sf. Gheorghe din incinta Castelului din Praga. Ea a fost fondată în anul 920 de Vratislav I, fiul lui Bořivoj, servind până în anul 1055 ca necropolă a familiei Přemysl. Examinez cu atenție și admir exactitatea restaurării trăsăturilor arhitectonice caracteristice ale edificiilor romane de acest fel: pereți din lespezi de piatră cioplită netencuiți, ferestre împerecheate, geamuri scunde în nișe în formă de pâlnie, frize arcuite, pilaștri, portaluri semicirculare cu timpanul în relief, bolți arcuite, absida semicilindrică, cu pictura pe alocuri ștearsă, singura care se mai păstrează în Praga din epoca romanică. Privesc pietre funerare, sarcofage, crani de cneji și nu pot să nu mă înfierez hamletian cu gândul la cei ce au fost și la ce va urma să fie. Subsolul clădirii găzduiește colecția de artă veche cehă a Galeriei Naționale, printre ale cărei exponate dăm peste statuia originală a Sfântului Gheorghe ucigând balaurul, semnată de meșterii Gheorghe și Martin din Cluj. O copie mărită a sculpturii se găsește la câțiva pași, în curtea palatului, iar alta este expusă într-un loc prea retras pentru valoarea ei istorică și culturală în orașul de baștină al autorilor, la Cluj-Napoca. În aceeași incintă a Palatului, Vaclav I, fiul lui Vratislav I, a construit în 930 o rotondă de lemn, transformată

în 1085 de Vraclav II, primul rege ceh, într-o bazilică mai mare, peste care se înalță azi uluitoarea dantelărie în piatră a catedralei gotice Sf. Vit, ctitorită de neîntrecutul Carol.

O altă construcție romanică, din secolul al XII-lea, situată pe o colină împădurită din apropierea Hradului, este catedrala și mănăstirea Strahov, care adăpostește azi Muzeul Literaturii Naționale. Pe noi ne emoționează întotdeauna acest lăcaș, când ne gândim că interesul față de limba română a crescut în mănăstirea de pe Strahov, transformată în timpul primului război mondial în lazaret pentru răniți și bolnavi, unde intelectuali înzestrați cu profunde sentimente de dragoste umană ca Jan Urban Jarnik, Metod Zavoral, Iosef Špechta s-au aplecat cu înduioșare asupra suferinșilor ardeleni care nu cunoșteau altă limbă decât graiul lor matern.

Amatorul de antichități Praga îi oferă și edificii romanice civile, cum este casa nobiliară de pe strada Retezova, unde a locuit o vreme Jiří din Podebrad, contemporan cu Ștefan cel Mare, înainte de a fi ales rege al Bohemiei.

Stilul arhitectural GOTIC urmează în ordine istorică după stilul romanic pe care l-am prezentat mai sus. Pătrunderea stilului gotic în Praga trebuie pusă de data aceasta în legătură cu răspândirea ordinilor călugărești ale franciscanilor și dominicanilor, fără de care viața spirituală a vechilor burguri medievale este de neconceput. Arta arhitecturală gotică a apărut în Franța în a doua jumătate a sec. al XII-lea ca expresie materializată a unei noi culturi spirituale marcată de un profund sentiment religios. Ca model de referință servește abația Citeaux en Bourgogne. Spre deosebire de rigoarea arhitecturii romanice desfășurată pe orizontală, statică, masivă, austeră, arhitectura gotică se caracterizează prin voința expresă de a supune masa voinței creatoare. Edificiile gotice religioase și civile din Praga păstrează bine conservate toate trăsăturile caracteristice ale goticului genuin: dinamism, mișcare ascendentă, verticalitate, arcuri ogivale, bolți cu osatură nervurată, sistem de sprijin, ferestre înguste cu armătură ajurată, acoperișuri abrupte. Arhitectura devine un mijloc de influențare a maselor atât sub aspect religios, cât și moralizator. Înălțimea neobișnuită a turnurilor gotice cu ascuțiturile ce se pierd în transcendent aveau să-i extazieze pe credincioși și să le cucerească gândurile.

Cea mai veche clădire din epoca goticului timpuriu de pe teritoriul Pragăi, situată pe splaiul Vltavei, Na Františku, este fosta mănăstire a clariselor și franciscanilor, întemeiată la rugămintea surorii lui Vaclav I, Anežka Premyslovna, între 1234-1290, care după ce s-a călugărit a devenit prima ei abatesă. Întregul ansamblu de biserițe și spații de locuit, cunoscut azi sub numele de Anežsky aréal, încă destul de masiv, este realizat în stil burgundo-cistercian. Ferestruicele semicirculare de la parter și înfățișarea gotică timpurie a ferestrelor în ambrazură de la etaj dovedesc că obiectivul a fost construit la intersecția stilului romanic cu cel gotic. Anežsky aréal adăpostește azi expoziția permanentă de pictură cehă din secolul al XIX-lea a Galeriei Naționale de Artă. În stil cistercian-burgundic este concepută și sinagoga Veche-Nouă, una dintre cele mai vechi sinagogi păstrate în Praga.

La sfârșitul secolului al XIII-lea în centrul Orașului Vechi încep lucrările la construirea unui palat, denumit din 1417 **Casa La Clopotul de piatră**, după clopotul păstrat până azi într-un colț al clădirii. Obiectul putea să fi fost o aluzie la evenimentul din 1310, când capelanul reginei Eliška a dat printr-un asemenea clopot semnalul armatelor regelui Ioan de Luxemburg și simpatizanților lui din oraș pentru deschiderea porților și ocuparea pașnică a Orașului Vechi. Nu este exclus ca fondatoarea palatului să fi fost Eliška Premyslova, fiica lui Vaclav II și soră cu Vaclav III, care prin căsătoria cu Ioan de Luxemburg avea să inaugureze în Cehia o lungă dinastie străină. Restauratorii au dat la iveală un splendid obiectiv gotic ce se credea până nu demult un neobaroc din secolul XIX. Clădirea se distinge printr-o compoziție geometrică bine dozată a fațadei de piatră cu bogate ornamente gotice și este adaptată azi scopurilor Galeriei de Artă a Orașului Praga.

Goticul cu toate trăsăturile sale specifice pătrunde în Praga abia la începutul secolului al XIV-lea. Apar acum numeroase edificii religioase și civile în zonele istorice ale orașului: biserița Sf. Toma în Malá Strana, Sf. Iacob în Stare Město, Notre-Dame din fața lui Tyn, fostul palat al lui Ioan de Luxemburg, biserica Sf. Jindrich cu clopotnița separată de clădire și altele. Catedrala Sfânta

Maria Snežna/Notre-Dame, întemeiată înainte de 1380 ca o pseudobasilică gotică, potențează înfățișarea gotică a Orașului Vechi prin arborescența trufașă a turnurilor înnegrite de vreme. Ea se află de mai mult timp în renovare și restaurare capitală a fațadelor exterioare.

Praga cunoaște o perioadă de maximă eflorescență a goticului în timpul lui Carol IV, din a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Vrednicul fiu al lui Eliška și Ioan de Luxemburg a știut să se folosească de toate prerogativele de rege al Bohemiei și totodată împărat al Sfântului imperiu roman de națiune germană pentru a face din **Orașul lumii** o reședință somptuoasă, elegantă și confortabilă. În acest scop a chemat aici pe cei mai iscusiți arhitecți, artiști plastici și meșteri ai timpului. Geniul arhitectului francez Mathieu d'Arras și al germanului Peter Parler a făcut ca pe locul unei basilici romanice de pe Hrad să se înfiripe una dintre cele mai mari și mai prețioase opere de arhitectură din lume, **Catedrala gotică Sf. Vit**, simbol și dominantă inalienabilă a orașului Praga. Catedrala singură s-ar preta la minuțioase examinări stilistice, dar ne mulțumim să întârziem privirea la uimitoarea boltă cu osatura nervurată a navei centrale, sprijinită pe 28 de coloane dăltuite, la altarul gotic în fața căruia se află sarcofagul imperial din marmură albă și amvonul renascentist, la balconul regal cu stemele ținuturilor înglobate în regat, la vitraliile viu colorate din diferite perioade istorice, la fresce și statui, la valori de cultură și artă peste care ochii grăbiți ai vizitatorului neavizat trec adesea cu o vinovată neștiință. În partea sudică a navei transversale admirăm capela Sf. Vaclav, adevărată bijuterie arhitecturală cu fresce murale și incrustații cu pietre prețioase din secolul al XIV-lea. Pe fațada exterioară deasupra portalului numit **de aur**, se află un mozaic înfățișând **Judecata de Apoi** din sticlă de Bohemia, operă unică a artei mozaicale gotice la Nord de Alpi.

Interesant de reținut, pentru eforturile noastre de sincronizare culturală cu țări din centrul și apusul Europei, că, în timp ce noi înfruntam oștile acaparatoare ale lui Carol Robert de Anjou pentru crearea și consolidarea statelor feudale românești de sine stătătoare, Carol I întemeia la Praga Universitatea (1348) care îi poartă numele. În centrul Orașului Vechi se ridică primăria gotică cu un turn înalt și paraclis pe care în 1402 se va instala un orologiu. Carol IV construiește și Orașul Nou cu piețe, o biserică gotică (Na Slupi), mănăstire (Na Slovaneč), primărie și o rețea regulată de străzi. În 1357 unește Orașul Vechi de Malá Strana printr-un pod de piatră peste Vltava, împodobit mai târziu cu statui baroce, sfinți, cruci, grupuri sculptate ce dau savoare medievală și un plus de atractivitate orașului. Turnul podului dinspre Staromestká, cu bogate ornamente sculptate, figurative și heraldice înfățișând în centru portretele lui Carol IV și Vaclav IV, se înscrie printre cele mai frumoase giuvaeruri de arhitectură gotică din Europa.

Carol IV lasă în urma sa multe construcții neterminate. Dezvoltarea orașului va fi apoi puternic afectată de mișcarea reformatoare, antifeudală husită. Abia Jiří din Podebrad, regele autohton, contemporan cu Ștefan cel Mare, va desăvârși Catedrala Tyn și va ridica al doilea turn mai înalt pe partea dinspre Malostranská a podului Carol, dar de mult mai scăzută valoare artistică. La picioarele acestui turn se mai păstrează încă imobilul **La trei struți**, azi hotel și restaurant de lux, în care Rudolf al II-lea l-a găzduit pe Mihai Viteazul.

Arta gotică trăiește o nouă înviorare pe timpul lui Vladislav și Ludovic din dinastia Jagellon, în a doua jumătate a sec. al XV-lea. Temându-se de atacul orășenilor, Vladislav mută reședința regală din Orașul Vechi, aflată aici din timpul lui Vaclav IV, pe Hrad, unde pentru a se simți mai în siguranță, întărește zidurile cetății și reconstruiește vechiul palat regal. În incinta palatului Vladislav construiește o uriașă sală a cavalerilor (1487-1500) cu o boltă suspendată deasupra unei suprafețe de 62x16 m, împodobită cu nervuri arcuite în formă de stea. Ferestrele și portalurile sunt executate în stil renascentist, cea mai veche mărturie tăiată în piatră a pătrunderii noului stil la nord de Alpi. Vladislav Jagellon a reușit să impună chiar și un stil de tranziție care îi poartă numele și care coincide în linii mari cu sfârșitul goticului în Cehia. Turnul pulberăriei (1475), pe sub care se făcea intrarea în Orașul Vechi aparține deja stilului gotic târziu.

RENAȘTEREA în Praga a fost mai mult o modă, decât un stil arhitectural cu o configurație genuină, modă adaptată la condițiile locale, cu câteva trăsături specifice renașterii cehe. Primele detalii renascentiste apar, după cum am observat, la sfârșitul secolului al XV-lea, în timpul lui

Vladislav Jagellon, regele catolic polonez care, de frica orășenilor cuprinși de reformă, mută reședința regală din Orașul Vechi pe dealul Cetății, unde se simțea mai în siguranță. Ferestrele și portalul vechiului palat sunt făcute în stil renașcentist, precum și o aripă nouă, numită palatul Ludovic. În sala de ședințe a vechiului palat se confecționează un splendid balcon renașcentist pentru înaltul funcționar de stat. Până în 1847 aici se adunau deputații stărilor reprezentate în dieta locală pentru alegerea regelui. În timpul nostru, în vechea sală a snemului noul președinte al republicii semnează jurământul și au loc ședințele solemne ale Consiliului național ceh.

În fața altarului gotic din Catedrala Sf. Vit se află un amvon renașcentist și sarcofagul imperial din marmură albă. Pe lespede de sus a sarcofagului renașcentist efigiile lui Ferdinand I, în centru, a fiului Maximilian, la dreapta, și a soției Anna de Jagellon, la stânga. Pereții laterali sunt împodobiți cu portretele lui Carol IV, ale celor patru soții și ale succesorilor. Puțin mai în față, într-o capelă din stânga dăm peste sculptura principelui Transilvaniei Gabriel Bethlen. Sarcofagul familiei lui Carol al IV-lea și al altor regi cehi (Vaclav IV, Jiří din Podebrad, Rudolf II) se găsește în cripta din subsolul catedralei. Balconul pentru cor din partea de nord a navei transversale și orga sunt tot de construcție renașcentistă. Pe același perimetru al Hradului s-a refăcut în stil renașcentist fațada basilicii romane Sf. Gheorghe.

Moda Renașterii a fost introdusă în Praga de Ferdinand I din dinastia de Habsburg care, educat în Europa de sud, va fi stânjenit de înfățișarea medievală a orașului. Prima inițiativă a lui Ferdinand I a fost plantarea unui parc de tip italian, cu bogate ornamente artistice în care va amplasa un impunător palat de vară, Belvedere, pentru soția sa Anna de Jagellon. Construcția este încredințată arhitectului Giovanni Spazio după proiectul genovezului Paolo della Stella, reprezentând cea mai pură formă a arhitecturii renașcentiste italiene în Centrul Europei. De-a lungul sălii festive, o imensă galerie de promenadă dispusă spre parc, cu coloane și arcade după modelul templelor antice, cu bogate decorațiuni sculpturale din care o parte, pe unele fațade, se mai păstrează și astăzi. În fața palatului o fântână „cântătoare” turnată în același secol.

Pe terenurile eliberate de un incendiu nimicitor, Ferdinand I a pus să se construiască grajdurile pentru cai și un pavilion pentru joc cu mingea, o sală spațioasă, întinsă pe orizontală, cu fațada arcuită, ornată cu remarcabile figuri în sgraffito, procedeu de a zgâria un desen în material colorat lăsând să apară contrastant stratul de fond, decor arhitectural specific renașterii cehe.

Stilul renașcentist pătrunde și în arhitectura unor palate nobiliare: palatul Lobkovic, mai târziu Schwarzenberk, cu o impozantă fațadă în tehnica sgraffito, azi sediul Muzeului militar; palatul Gryspek, transformat în reședință a arhiepiscopilor praghezi, reconstruit la sfârșitul secolului XVIII în stil baroc, palatul Granovsky din Piața Tyn (Ungelt) cu fațada spre curte și o loggie deschisă la primul etaj. Privirea vizitatorului interesat de succesiunea istorică a stilurilor este atrasă de pictura murală în sgraffito pe teme antice și biblice de pe clădirea lipită de Complexul arhitectural al primăriei vechi numită „U minuty.” Pe o placă memorială citim că nucleul casei, de la începutul sec. XV, este gotic, fațada renașcentistă, cu figuri în sgraffito desenate în două etape la cumpăna dintre secolele XVI-XVII. Leul din piatră de la sfârșitul secolului XVIII amintește că aici a fost farmacia „La Leul alb”. După aceeași tehnică în sgraffito recunoaștem cu ușurință vechea primărie renașcentistă a orașului regal Hradčany de pe Malá Strana și reședința șambelanului curții regale, azi Casa copiilor cehoslovaci. Urme de picturi pe fațadă păstrează și Casa renașcentistă „La trei struți” (1585) pitită la picioarele podului dinspre Malastranská unde Rudolf al II-lea, ne place să repetăm, l-a găzduit pe Mihai Viteazul. O bine păstrată casă renașcentistă „La lebăda albă” se găsește pe o stradă îngustă din Malá Strana.

Distingem la toate aceste construcții renașcentiste o dispunere orizontală a etajelor, loggii cu arcade, de regulă orientate spre curte sau parc, frontoane cu cornișa din linii curbe sau frânte, ferestre îngemănate, picturi murale decorative în sgraffito, ornamentarea cu stucatură a interioarelor, felinare cilindrice sau poligonale la colțurile clădirilor.

Dar poate cel mai impresionant obiectiv renașcentist, atât sub aspect istoric cât și artistic, este palatul de vară Hvezda (Steaua) dintr-o rezervație naturală de la periferia vestică a orașului

Praga. Palatul acesta neobișnuit, cu o împărțire originală a interiorului, a fost construit după proiectul personal al arhiducelui Ferdinand Tirolsky, fiul lui Ferdinand I și loțiitorul împăratului în Bohemia. Lucrările propriu-zise, începute în 1555, au fost încredințate unor meșteri italieni. Se spune că acest palat de vară ar fi fost construit pentru soția tănuită a arhiducelui, Philippine Welser.

De mai mare valoare artistică sunt ornamentele interioare în relief, făcute din stuc alb, pe un fond abstract, cu figuri ce ies în evidență numai datorită unui joc subtil de lumini și umbre. Stucaturile, cu model în antichitatea clasică și Renașterea italiană, pe subiecte din **Eneida** lui Vergiliu, sunt prima încercare de introducere a acestei tehnici decorative în Cehia și printre cele mai valoroase din arhitectura renascentistă europeană. Mulajele sunt executate după un plan compozițional bine chibzuit ce poate fi urmărit dinspre bolta centrală spre bolțile cilindrice laterale și galerii. Într-un medalion de pe bolta centrală îl vedem pe Eneas salvându-și tatăl dintre ruinele Troiei în flăcări. Privirea se rotește avidă spre celelalte figuri dispuse concentric: eroi ai războiului traian, zei, zeițe, satiri și alte personaje mitologice. Venera, considerată întemeietoarea neamului roman, este înfățișată în spiritul Galatheii lui Rafael, ca o figură triumfală, apărând sublimă pe o scoică din valurile înspumate ale mării.

Decorațiunile ciudatului palat de vară de la periferia Pragăi împrumută scene din eposul eroic Vergilian, actul de naștere al poporului latin fiindcă, în concepția orgolioasă a habsburgilor, și fondatorul palatului era habsburg, neamul acesta avea pretenția că este continuatorul romanilor, menit să dea Sfântului Imperiu Roman de națiune germană strălucirea de altădată a Imperiului roman.

Palatul de vară în formă de stea se află pe o colină impropriu numită Muntele Alb (altitudinea 381 m), de care se leagă un eveniment fatal din istoria poporului ceh. Aici, în apropierea castelului, la 8 noiembrie 1620, trupele unite ale habsburgilor și Ligii catolice au înfrânt definitiv împotriva armată a stărilor cehe, silite să suporte încă 300 de ani de stăpânire habsburgică. Întreaga zonă a Muntelui alb, movila, palatul, parcul, biserica Sf. Maria, construită de habsburgi în cinstea victoriei de la Muntele Alb, sunt declarate monumente naționale de cultură. Palatul, lipsit de podoaba turnului renascentist care se mai păstra încă până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, adăpostește azi trei expoziții permanente, mărturie peste veacuri a luptei poporului ceh pentru eliberare națională și democrație. Expoziția dedicată Bătăliei de la Muntele Alb prezintă perioada istorică cuprinsă între întemeierea palatului, în secolul al XVI-lea, începutul Războiului de 30 de ani, cu bătălia fatală pentru cehi de la Muntele Alb (1620), până aproape de contemporaneitate. Expoziția, ordonată pe cinci părți se deschide cu o imagine grafică a Pragăi din timpul Renașterii. Recunoaștem cu ușurință opere celebre ale arhitecturii pragheze din acea perioadă: palatul de vară al reginei Anna (Belvedere), grădina regală și sala pentru jocuri cu mingea. A doua parte prezintă exponate legate de perioada lui Rudolf al II-lea, considerată, pe bună dreptate, „epoca de aur” a Cehiei. Celelalte părți înfățișează materiale documentare legate de împotriva stărilor cehe, bătălia de la Muntele Alb și soarta ulterioară a „Stelei”. Sub aceeași cupolă a palatului Hvezda se întâlnesc pentru eternitate prin două expoziții memoriale doi artiști cehi, prieteni apropiați și colaboratori în viață, scriitorul Alois Iirasek și pictorul Mikuláš Aleš care, prin creațiile lor realiste, au dat expresie, literară și plastică, năzuințelor de libertate națională și dreptate ale poporului ceh.

După înfrângerea stărilor cehe de la Muntele Alb, habsburgii, stăpâni pe situație, intensifică activitatea de recatolicizare și de combatere drastică a Reformei. Ideologia dominantă a catolicismului se propagă prin forme și mijloace primenite de persuasiune și de convertire religioasă. Ordinul iezuiților, întemeiat în 1534 de călugărul spaniol Ignatiu de Loyola pentru combaterea reformei și întărirea bisericii catolice și-a găsit în Cehia un câmp prielnic de acțiune. Primele contingente ale „Campaniei lui Isus” sosesc în Praga în 1556, se stabilesc într-o mănăstire a dominicanilor, pe care o vor transforma mai târziu (1635-1723) într-un impozant colegiu iezuit. Ansamblul arhitectural Clementinum cuprinzând colegiul, trei biserici (Sf. Clement, Capela

Italiană, Sf. Salvador) biblioteca și observatorul este al doilea ca mărime după complexul de clădiri de pe Hrad.

În istoria arhitecturii pragheze, perioada pe care am numi-o iezuită, preponderent BAROCĂ, concurează cu cea a goticului din timpul lui Carol al IV-lea. Artiști italieni mai mult sau mai puțin talentați se îndreaptă spre Cehia, cuprinsă de o nouă febră constructivă. Spiritul Italiei – leagănul contrareformei – pătrunde în Praga pe calea importului direct sau indirect al culturii și modei italiene. Primele simptome ale individualismului artistic, ca urmare a renunțării la arta renescentistă în favoarea unei compoziții baroce mai libere, apar încă din timpul lui Rudolf al II-lea. Împăratul Sfântului imperiu Roman și rege al Cehiei (1576-1611), Rudolf al II-lea, a jucat un rol foarte important în dezvoltarea artelor, științei și culturii pragheze. Colecțiile sale de artă erau dintre cele mai bogate și mai valoroase pe vremea aceea. La răscrucea celor două veacuri Rudolf al II-lea a creat chiar și un stil care-i poartă numele. Stilul rudolfian se caracterizează prin manierismul renașterii târzii, dar, pe de altă parte, datorită interesului față de natură, prin înclinația spre realism și o nouă percepție a lumii, el a pregătit arta secolului al XVII-lea creând premisele apariției barocului.

Între 1590-1597, cel mai mare arhitect din timpul lui Rudolf al II-lea, Giovanni M. Filippi, care trăia la Praga și după proiectul căruia s-a făcut manejul lui Rudolf și sala spaniolă a palatului regal, construiește o capelă în incinta colegiului iezuit. Lui i se mai atribuie proiectul Bisericii Fecioara Maria, a ordinului carmaliților de pe Malá Strana (1611-1613) și poarta barocă Mathias, împărat roman, regele Bohemiei și Ungariei, după cum stă scris cu litere latine deasupra porții de la intrarea în Hradul praghez: D. MATTIAS. EL. ROM. IMP. S. AUG. HUNG. BOH. REX 2 C FF. ANO. MDCXIV. Poarta barocă, deși s-a făcut în timpul lui Mathias (1617-1614), din punct de vedere artistic este unul din cele mai bune documente ale arhitecturii rudolfiene de pe Hrad. Primăria de pe Malá Strana a fost construită tot în timpul lui Mathias (1617-1619). Nucleul arhitectural mai vechi a fost înconjurat probabil de D. M. Filippi, care i-a supraviețuit lui Rudolf, de fațade bogate cu un sistem monumental de pilaștri și frontoane bine chibzuite deasupra ferestrelor.

Urmele cele mai pregnante în barocul praghez, chiar dacă încalcăm puțin cronologia construcțiilor, le-a lăsat doi artiști bavarezi, Cristoph Dientzenhofer, tatăl, și Kilian Ignaz, fiul, de numele căruia se leagă multe lucrări baroce sacrale și civile din Praga. Christoph Dientzenhofer începe construcția celei mai mari catedrale baroce cu trei nave Sfântul Nicolae din Malá Strana, cupola și fațada fiind terminate de fiul său Kilian Ignaz în maniera barocului iluzorionist vienez și italian de care era influențat. Fresca uriașă de pe tavan, înfățișând viața Sf. Nicolae, realizată de Jan Lukaš Kraker între 1761-1770, acoperă 1500 m² și este cea mai mare pictură murală din Europa. Celelalte picturi monumentale și tablouri, altarul principal cu statuia aurită a Sf. Nicolae, amvonul, mulțimea de statui supradimensionate și decorațiunile interioare și exterioare de mare valoare artistică îi dau dreptul să rivalizeze cu o altă capodoperă de arhitectură, catedrala gotică Sf. Vit din aceeași parte a orașului. Întocmai cum verticalitatea trufașă a turnurilor gotice avea să țintească privirea credincioșilor în transcendent, tot așa, monumentalitatea și splendoarea decorațiunilor baroce aveau să-l extazieze pe contemplator și să-l transpună într-o lume nereală, iluzorie. Prin construirea Catedralei Sf. Nicolae iezuiții doreau să demonstreze forța, puterea și victoria catolicismului asupra populației eretice cehe.

Iezuții nu au fost, desigur, singurul ordin catolic preocupat de răspândirea prin biserică a credinței creștine. Stă mărturie biserica Sf. Francisc a cruciaților, arhitect Jean B. Mathey (1680-1689), situată viv-à-vis de colegiul iezuit Clementinum, alături de turnul dinspre Staroměstská al podului Carol. Sub o uriașă cupolă barocă, fresca „Judecata din urmă” și o valoroasă madonă gotică din secolul al XV-lea. Fațada este bogat împodobită cu sfinți și patroni – ocrotitori ai Cehiei.

De ordinul capucinilor se leagă ansamblul sacral din jurul copiei așa numitei case a Fecioarei Maria (Santa Casa) din orașul italian Loreta. La Loreta pragheză s-a lucrat între 1626-1750. Fațada clădirii în stil baroc a fost executată de Kilian Ignaz Dientzenhofer în 1721. În centrul ansamblului, în curte, se află Casa Sfântă, înconjurată de galerii cu două nivele, o biserică, șapte

capele, două fântâni. Pereții exteriori ai Casei sunt împodobiți cu bogate ornamente în relief, executate de maeștri italieni. Înăuntru se află tablouri din viața Fecioarei, un altar de argint și o statueta a Madonei din lemn de cedru. Deasupra mănăstirii se înalță un turn baroc cu orologii și un clopot prevăzut cu un mecanism care la fiecare oră interpretează un cântec. Dar cea mai atrăgătoare și fascinantă parte a Loretei este celebrul tezaur al mănăstirii cu obiecte din aur, argint, pietre prețioase, diamante, briliante de mare valoare. Peste drum de Loreta, fosta clădire a corpului de călugări catolici de pe lângă mănăstirea Strahov (conventul), azi Muzeul de literatură cehă, a fost restaurată în secolele XVII-XVIII în stil baroc.

Febra construcțiilor i-a prins și pe aristocrații catolici, învingători în bătălia de la Muntele Alb. Artiștii, în vreme de pace și relativă acalmie socială, au răgaz să cultive amănuntul și să zăbovească asupra formei, complicând-o prin tot felul de artificii sculpturale: volute, ciubuce, chenare, festoane, ghirlande, frunze, ramuri, figuri. În înțeles brut, simplificator barocul înseamnă aglomerare de detalii și complicarea formelor, motiv pentru care în unele situații, conceptul a devenit un termen de caracterizare negativă. A barochiza înseamnă a încărca excesiv, a complica inutil o formă artistică. Stilul arhitectural baroc se caracterizează în general prin monumentalitate, dinamism, simetrie, linii încovoiate (flambate) ale întregului și părților, ale ferestrelor, portalurilor, cornișelor, cupole, acoperișuri cu mansarde sau în formă de bulb, portaluri și fațade cu statui supradimensionate, pilaștri înalți și semicoloane, decorarea bogată a interioarelor și exterioarelor, scări largi, somptuoase, pictură în spațiu, fresce și tablouri monumentale.

Ducele Albert de Waldstein, marele comandant de oști ale lui Ferdinand II în luptele de la Muntele Alb, trădător al stărilor cehe, un senior intrigant și mercantil, posedând o uriașă avere prin deposedarea nobilimii autohtone, are ambiția să construiască un palat care să-l întrecă prin mărime și luxul decorurilor pe al împăratului. Din ordinul său, demolând un cartier întreg din Malá Strana, cuprins între Dealul Cetății și Vltava, în 1624 încep lucrările primului palat în stil baroc din Praga. Sala principala de înălțimea a două etaje, cu fresce, oglinzi, tapiserii și stucaturi frumoase, dă spre curte printr-o loggie largă – salla terrena – cu trei arcade susținute de coloane duble. Tavanul și pereții loggiei sunt acoperiți cu bogate ornamente și picturi. Grădina a fost decorată cu statui din bronz ale zeilor antici, turnate de sculptorul olandez Adrian de Vries, care trăia la Praga. Originalele au fost luate de suedezi ca trofeu la sfârșitul războiului de 30 de ani, în 1648. Grădina include și manejul palatului Waldstein, construit în 1630, ca ultimă parte a ansamblului, amenajat azi ca sală de expoziții a Galeriei naționale. Actualmente în palatul Waldstein își are sediul Ministerul culturii cehe și Muzeul pedagogic J. A. Komensky. Mai târziu, în 1798, Friederich Schiller, îi va dedica lui Wallenstein poemul dramatic cu același nume, o insidioasă cazuistică a trădării pentru a-l salva pe celebrul comandant de oști de oprobiul propriului popor sau cititor.

Exemplul lui Waldstein îl urmează și alți aristocrați praghezi. Kilian Ignat Dientzenhofer proiectează vila „America”, un fel de palat de vară al familiei Kinsky în Nové Město. Proprietarul de mai târziu al palatului, Vaclav Michna, azi Muzeul Antoniu Dvořak, se va strădui zadarnic să-l ajungă pe al lui Waldstein. Ambasadorul împăratului la Veneția, prințul Humprecht Cernin din Chudenice construiește un palat monumental început în 1669 de Francisco Caratti și terminat în 1720 de František M. Kanka. Împreună cu palatul toscan din apropiere, aparținător ducilor toscani, construit în stilul barocului timpuriu de arhitectul Jean B. Mathey (1689-1691), cele două palate aparțin azi Ministerului federal al afacerilor externe.

Dacă barocul timpuriu a fost mai mult un fenomen de imitație, la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului următor, barocul se aclimatizează, pătrunzând organic în mintea și inima praghezilor, receptivi la mersul și evoluția curentelor artistice. Artiști străini foarte talentați ca Jean B. Mathey sau Giovanni B. Alliprandi, buni cunoscători ai arhitecturii europene, au știut să armonizeze construcțiile lor cu mediul înconjurător și cu tradițiile cultural-artistice locale, dând barocului praghez o înfățișare originală, specifică. În afara palatului toscan și a bisericii cruciaților Sf. Francisc, Jean B. Mathey, este autorul proiectului palatului arhiepiscopal (1675-1679) și a vilei de vară, construită la periferia orașului, în cartierul Troja, pentru Vaclav Vojtěch Šternberk. Atrage

atenția scara exterioară largă, tipic barocă împodobită cu statui înfățișând **Lupta zeilor cu titanii**. Sala somptuoasă a tronului din palatul arhiepiscopal de pe Hradčany este amenajată între 1764-1765 de către arhitectul Jan J. Wırch. Tapiseriile de pe pereți sunt realizate în atelierul lui Neilson din Paris după cartoane de Desportes pe subiecte din Noile Indii. Giovanni B. Alliprandi construiește în stilul manierat al barocului vienez palatul Lobkovic (1703-1707) cu un frumos parc baroc, azi rezidența Ambasadei Germaniei și palatul Šternberk, sediul Colecției de artă universală a Galeriei naționale.

Continuatorii lui Jean B. Mathey și Giovanni B. Alliprandi, doi artiști cehi, Jan Santini și František M. Kanka, pe care l-am mai amintit, vor construi în stil arhitectural pur local. Jan Santini reconstruiește în stil baroc, dar cu o mai mare expresivitate a decorurilor și masei, palatul Schönborn, în care este instalată ambasada S.U.A. Palatul se continuă cu o grădină vastă la capătul căreia, dintr-un pavilion baroc timpuriu, se deschide o frumoasă panoramă a Pragăi. František M. Kanka, printre altele, este autorul unei splendide grădini baroce în terasă, pe strada Karmelitska, amenajată pe cheltuiala starostelui orașului Jan J. Vrtba, pe lângă un imobil vechi, renovat în stil renescentist în secolul XVII. Grădina Vrtba, împodobită cu sculpturi și alte ornamente prețioase (statui ale zeilor antici, vase, amfore) este în felul ei un fel de muzeu al arhitecturii grădinilor și plasticii, deschis în prezent publicului larg. După schițele lui Fr. M. Kanka s-a executat într-un splendid stil baroc sala bibliotecii Clementinum, cu mobilier în intarsii, coloane drepte și volute. Fresca de pe tavan aparține lui Johann Hiebel.

Praga devine pentru a doua oară în existența ei orașul cu cea mai dezvoltată cultură artistică europeană. Paralel cu dezvoltarea arhitecturii, cunosc o mare înflorire pictura, sculptura, toate artele plastice și meștesugurile. Cu mijloacele ordinilor călugărești și feudalilor laici, între 1683-1714, podul Carol, fala orașului de pe Vltava, este împodobit cu 30 de sculpturi individuale sau în grup executate de meșteri și în ateliere din Praga.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, barocul praghez evoluează deja spre simplificare, spre o formă mai redusă a rococoului, insuflat de clasicismul francez. Palatul Golz-Kinský, după numele proprietarilor, construit de Kilian Ignasz Dientzenhofer și Anselmo Lurago, între 1755-1756, în Centrul Orașului Vechi, reprezintă cel mai reușit model de rococo din arhitectura pragheză cu ornamente sculpturale de Ignaz F. Platzer. Spațiile sale găzduiesc colecțiile de grafică ale Galeriei naționale. Datorită înfățișării sale baroce, a turelor și acoperișurilor boltite, concurând strâns cu verticalitatea îndrăzneță a turnurilor gotice, Praga a fost supranumită Roma Nordului.

(Continuare în numărul viitor al revistei.)

